

અઘરું જે કંઈ એ જ ગમે છે...

પારાવાર પડે મુશ્કેલી, એ જ જાત્રા સારી,
પ્રદક્ષિણા માતા-પિતાની, લાગે છે ચાલાકી,
શીર્ષાસન - ઉપવાસની અંદર,
દાવ-પેચ મન ખૂબ રમે છે...

અઘરું જે કંઈ એ જ ગમે છે...

દુર્લભ તે થઈ જાય કીમતી, સુલભ હોય તે સસ્તું,
ઈશ્વર ભીતર, શાંત-સરળ થા, એ જ લાગતું ગપ્પું,
અવળી-સવળી હજાર વાતો,
માથું પણ આ ત્યાં જ નમે છે...

અઘરું જે કંઈ એ જ ગમે છે...

એક મિત્રે કહ્યું, તમે વૈષ્ણોદેવી પાસેની અમુક મંદિરની યાત્રા કરી છે? ખૂબ અઘરી છે. ખૂબ જ વિકટ રસ્તો છે. વળી, અંદર દર્શન કરવા માટે તો ગુફામાં આડાઆડા ચાલીને પસાર થવાનું છે અને રસ્તો એટલો ખરાબ છે કે કાચાપોચાનું તો કામ જ નહીં.

બીજા એક મિત્રે કહ્યું, ઉઘાડા પગે ફલાણા શિખર પર જે દેરી છે એની જાત્રા જ મને તો ગમે છે. કોઈકને ખૂબ અઘરી અઘરી યોગની કસરતોમાં રસ પડે છે. કોઈને જળ વગરના અપવાસમાં ધર્મ પાળવાની મજા આવે છે.

જો એ લોકોને કહીએ કે ગણપતિદાદાએ તો માતાપિતાની પ્રદક્ષિણા કરી લીધી એ જ મોટી વાત છે તો આવી વાતો તેમને ગળે નથી ઊતરતી. મનને હંમેશાં જે અઘરું હોય, અટપટું હોય, દુર્લભ હોય તે જ ગમે છે.

મજાની વાત એ છે કે આપણું માથું પણ ત્યાં જ નમે છે. સહજ છે તે સ્પર્શતું નથી.

જેણે મુઠ્ઠી જેવી વાળી, રહ્યા એટલા ખાલી...

કરી શક્યું છે કોણ? કેદ મુઠ્ઠીમાં વહેતી હવા,
મુઠ્ઠી ખોલી, વહી જવા દો, તો જ હાથમાં સદા,
છૂટી જાય, ત્યારે આવે છે સઘળું સામે ચાલી...

જેણે મુઠ્ઠી જેવી વાળી, રહ્યા એટલા ખાલી...

અખૂટ તાજી હવા, વીંટળાઈ ને વહે જીવનમાં,
જૂની-વાસી-ગંધ ભરેલી મુઠ્ઠી મનમાં-તનમાં...

એ જ જાય છલકાઈ, પળેપળ જે થઈ જાતું ખાલી...

જેણે મુઠ્ઠી જેવી વાળી, રહ્યા એટલા ખાલી...

વાત અવળી કે વિરોધાભાસી લાગે, પણ સાચી છે. તમે જેટલી મુઠ્ઠીવાળો છો જોરથી, એટલા ખાલી રહી જાવ છો. કશું પામવા માટે જ્યારે તમે જડ થઈ જાવ છો ત્યારે તમે સાવ વંચિત રહી જાવ છો. જ્યારે બધું જ છૂટી જાય છે ત્યારે જ સઘળું સામે ચાલીને આવતું હોય છે. જે ખાલી થઈ જાય છે તે જ છલકાઈ શકે છે.

ભીતર જેની ભૂખ રહે છે, એ જ બધે બાહર દેખાતું...

કોઈ રૂપ માગે, તો કોઈ પદ માગે, કોઈ પૈસો,
પૂજા કે એ હોય પ્રાર્થના, સઘળે હઈસો હઈસો,
જેવા ફળની હોય માગણી, ચૂકવણું એવું બોલાતું...

ભીતર જેની ભૂખ રહે છે, એ જ બધે બાહર દેખાતું...

ભીતરની ઈચ્છાઓ જોઈ, બજાર સઘળા ખૂલે
રંગબેરંગી ટીલાં-ટપકાં, જાહેરાતો ઝૂલે,
સુખ માગો કે ધ્યાન, તરત દેખાય દુકાનો પર વેચાતું...
ભીતર જેની ભૂખ રહે છે, એ જ બધે બાહર દેખાતું...

તમારી આંખો એ જ વસ્તુ શોધી કાઢે છે જેની ભૂખ તમને ભીતર હોય છે. કોઈ તમને ધૂતી જાય છે ત્યારે તમારી અંદર ક્યાંક લાલચ પડેલી જ હોય છે. સંસારના બજાર કરતાંય ધર્મનાં બજારો વધારે અઘરાં અને આકર્ષક છે. ધર્મની દુકાનો જે ખૂલી ગઈ છે. ધર્મના નામે જે લોકો તમને છેતરે છે. ધર્મના નામે જે જાહેરાતોમાં તમે ફસાવ છો તેના મૂળમાં તમારી ઈચ્છા છે. તમારી ભીતરની ભૂખ છે.

તમારી ભીતર જે હશે એવું જ તમને બહાર મળવાનું છે. સાચા ઉપાસકે આ ભીડ અને હૈસોહૈસોથી આઘા રહેવું એ જ ઉત્તમ છે.

કશુંય પણ ના નક્કર મનવા

કશુંય પણ ના નક્કર...

જેમજેમ ઓળખતા જઈએ, બોદો લાગે અહમ્,
કોને ખાતર? ક્યાં ક્યાં ઝૂક્યા? મનમાં આવે શરમ,
હાથ હવામાં વીંઝી માન્યું, જબરી લીધી ટક્કર...

મનવા કશુંય પણ ના નક્કર...

આંખ મીંચીને અમથું બેઠા, ને અંદર જોયું જ્યાં,
રાજેશ રાજેશ બૂમો પાડી, અને ન કોઈ જડ્યું ત્યાં,
કેવળ રેતીના કણ કણ, બંધાઈ થયા'તા પથ્થર...

મનવા કશુંય પણ ના નક્કર...

આ 'હું' એટલે કોણ? એ શોધ કરવા જેવી છે. આ અહમ્ ને જેમજેમ ઓળખતા જઈએ છીએ તેમતેમ સાવ બોદો જણાય છે. આ અહમ્ ને સાચવવા માટે કેવીકેવી વ્યક્તિઓ પાસે કરગરવું પડ્યું છે એ યાદ આવે છે અને શરમ આવે છે. જેનું અસ્તિત્વ જ નથી એને માટે કેટકેટલા ધમપછાડા કરીએ છીએ? આંખ મીંચીને શોધવા જઈએ છીએ, કશું હાથ નથી આવતું. જાણે રેતીના કણકણ ભેગા થઈને પથ્થર થઈ જાય એમ આ અહંકાર બંધાયો હતો તેનો ખ્યાલ આવે છે.

સાવ જૂઠી અકડાઈ મનવા

સાવ જૂઠી અકડાઈ...

જ્ઞાન-રૂપ-પદ-પૈસો-યૌવન, અકડાવાના બહાના,
ને ત્યાગીની અક્કડમાં, ખખડે ત્યાગેલ ખજાના,
ખેલ બધા આ ઘડી બે ઘડી, છોડ અવળચંડાઈ...

મનવા સાવ જૂઠી અકડાઈ...

ધન કે યૌવન કશું ટકે ના, સઘળું જાશે ખૂટી,
હશે બચેલું જે કંઈ તહારું, મૃત્યુ લેશે લૂંટી,
લાશ વધારે વખત રહી તો, તરત જશે ગંધાઈ...

મનવા સાવ જૂઠી અકડાઈ...

જેનું અભિમાન છે, જેની અક્કડ છે તે જ્ઞાન, રૂપ, પદ, પૈસો, યુવાની કે પછી ત્યાગીના ત્યાગ અંતે તો ઘડી બે ઘડીના ખેલ સાબિત થાય છે. કશું જ ટકતું નથી. જે કંઈ બચેલું લાગે છે એ બધું મૃત્યુ એક જ ઝાટકે એક જ ક્ષણમાં લૂંટી લે છે. જે શરીરને પોતાનું માનતા હતા તે પણ લાશ બની ગયા પછી વધારે વખત રાખો તો ગંધાઈ જાય છે આવી પરિસ્થિતિમાં શાનું અભિમાન? અને શા માટે?

બધાય ત્હારા જેવા મનવા,
 બધાય ત્હારા જેવા...
 એક બૂરો માણસ નીકળ્યો
 તો તરત કહ્યો તેં કળિયુગ,
 એ એકાદો બાદ કરીને
 કેમ જુએ ના સતયુગ,
 પોતાનાં સુખદુઃખની સાથે, સૌને લેવા-દેવા...
 મનવા બધાય ત્હારા જેવા...
 સાવ અજાણ્યાથી ડર લાગે,
 ને પોતાના દુશ્મન,
 તેં ત્હારા હાથે મુરઝાવી નાખ્યું,
 તારું જીવન,
 ખોટા ભાવ ફગાવી દે તું, એ જ ખરી છે સેવા...
 મનવા બધાય ત્હારા જેવા...

એક માણસ તમારું ખિસ્સું કાપી જાય છે અને તરત કહી દઈએ છીએ કે આખી દુનિયા ચોર છે. (નેગેટિવ થિંકિંગ) નિષેધાત્મક વિચારોનાં એટલાં ઊંડાં મૂળ આપણામાં ઊતરી ગયાં છે કે પોઝિટિવ વિચારવાનું છૂટી ગયું છે. વિધાયક વિચારો મહત્વના લાગતા જ નથી, કાં તો થઈ જ શકતા નથી. નાનકડા બાળકને રસ્તો ઓળંગતી વખતે કહીએ છીએ, ‘જોજે પડી ના જવાય’. ‘સાચવીને રસ્તો ઓળંગજે’ એમ નથી કહી શકતા. ખોટા અને નિષેધાત્મક ભાવોથી જીવન એટલું ભરી મૂક્યું છે કે આપણે જ આપણા જીવનના દુશ્મન થઈ ગયા છીએ.

ધરતીકંપ

ઈશ્વર વિના કોઈ ન જાણે, શું બનવાનું? ક્યાં ને ક્યારે?
કીડીને પણ ખબર પડે કે, અહીં થવાનું શું? અત્યારે?...

દરિયાની માછલીઓ પણ કેં
મોસમની આગાહી જાણે,
ને માણસને શરદ-શિશિરનાં
નામ આવડે માંડ પરાણે.
દીવાલ ચારેકોર ચણી તે પડી ગઈ છે કેવી ભારે?...
ઓણ થશે વરસાદ કેટલો?
તરત જવાબ ટિટોડી આપે,
માણસ ભોળો કાચાપાકા
વર્તારા છાપામાં છાપે.
મૂળ બધાયે કાપી નાખ્યાં, એ.સી. ટી.વી.ના અંધારે...

કુદરતથી દૂર ને દૂર જવાનું પરિણામ શું આવ્યું? સાચું અને સહજ જીવન ગુમાવી બેઠા છીએ. આ કાવ્ય લખાયું છે ધરતીકંપના દિવસોમાં. ધરતીકંપ પહેલાં પશુ-પક્ષીઓનાં વર્તનમાં અગમ્ય ફેરફાર આવી ગયો હતો. 26મી જાન્યુઆરીના દિવસે ધરતીકંપ આવ્યો એ પછી અમદાવાદ પ્રાણીસંગ્રહાલયના સુપ્રિટેન્ડેન્ટ શાહુસાહેબ અને મારો આકાશવાણી ઉપર ઇન્ટર્વ્યૂ હતો અને ત્યારે સહજ આ કવિતા શ્રોતાઓને સંભળાવવાનું બન્યું.

ધરતીકંપના કલાકો અગાઉ પક્ષીઓ ગુમસૂમ થઈ ગયાં હતાં. પાળેલાં કે શેરીનાં કૂતરાઓ અસ્વસ્થ થઈ ગયા હતા. ઊંચા ટેકરા ઉપર કે ખુલ્લા મેદાનમાં જતા રહેવાનું પસંદ કરતા હતા. પશુ-પક્ષીને જે ઘટનાની ગંધ સૌથી પહેલી આવી ગઈ હતી એ ઘટનાથી માણસ અને તેનાં મશીનો તદ્દન અજાણ જ હતાં. શા માટે?

દરિયાની માછલીઓ ઠંડીના દિવસોમાં સ્થળાંતર કરીને ચોક્કસ સમયે દરિયાના ચોક્કસ ભાગમાં પોતાનાં ઈંડાં મૂકી આવે છે. ફરી ઉનાળો શરૂ થાય ત્યારે પોતાના મૂળ દરિયાકિનારે પાછી ફરે છે. શિયાળો બેસવાનો હોય ત્યારે પરદેશમાં હિમવર્ષાઓ શરૂ થઈ જાય છે. હિમવર્ષા ક્યારે થશે? કેટલી થશે? કંઈ જ ખબર નથી હોતી. પણ, પક્ષીઓ ચોક્કસ દિવસો પહેલાં એ સ્થળ છોડી દે છે. આ કઈ રીતે ખબર પડતી હશે?

આપણને શરદ, શિશિર, ગ્રીષ્મ, હેમંત આ ઋતુઓનાં કેટલાં નામ આવડે છે? કુદરતથી ખૂબ દૂર ચાલ્યા ગયા છીએ હજુ વખત છે પાછા વળી જઈએ.

સુખને કારણ છોડ્યો આ સંસાર, કોઈએ જાણ્યું?

મનવા ક્યાંય સાંભળ્યું જાણ્યું?

હજાર દુઃખ છે, હજાર કારણ, તોય કશું ના છૂટે,
કયો હશે રસ એમાં પડતો? દુઃખને બમણું ઘૂંટે,
લીંબોળીમાં ગોળ ઉમેરી, કર્યો સરસ કંસાર,
કોઈએ જાણ્યું?

મનવા ક્યાંય સાંભળ્યું જાણ્યું?

નિર્વિઘ્ને-સુખરૂપ ઉકલે, કામ બધાં એ આશા,
લોકલાજને ખાતર કાયમ, કેવા કર્યા તમાશા?
દૂધ-દહીંમાં પગ રાખ્યા ને મળી ગયો કિરતાર, કોઈએ જાણ્યું?
મનવા ક્યાંય સાંભળ્યું જાણ્યું?

સંસારમાં એવો કયો રસ છે કે આટલાં દુઃખ, આટલાં વિઘ્નો હોવા છતાં છૂટતો નથી? દુઃખ છે છતાં કશું
છૂટતું નથી તો સુખને કારણે સંસાર છૂટે એ વાત પણ કંઈ ગળે ઊતરતી નથી.

ખરેખર તો ભક્તિ આપણાં કાર્યો નિર્વિઘ્ને પૂરા થાય એટલા માટે કરીએ છીએ. દુઃખ દૂર થાય એના માટે
પ્રયત્નો કરીએ છીએ. જેને લીધે વારંવાર દુઃખ આવે છે એ સંસાર દૂર થાય એ ઈચ્છા નથી થતી.

પૂજવા જાય સમાધિ મનવા,
 પૂજવા જાય સમાધિ...
 જીવિત સદ્ગુરુ પાસે, તેં જાવાનું કાયમ ટાળ્યું,
 હૃદય કદી ખેંચાયું, તો પણ કૈંક બહાને વાળ્યું,
 પથ્થર તો ના બોલે-ચાલે,
 કરે ન કોઈ ઉપાધિ...
 મનવા પૂજવા જાય સમાધિ...
 નજીક બેસી, એકાદો પણ શબ્દ કોઈ જો ચાખે,
 જાગેલો તો, પારસ જેવો પળમાં બદલી નાખે,
 ડગલેપગલે તને રોકતાં,
 કૈંક જનમના વ્યાધિ...
 મનવા પૂજવા જાય સમાધિ...

આપણે વાતવાતમાં કહેતા હોઈએ છીએ કે માણસ મરી જાય છે પછી તેની કિંમત થાય છે. પણ ના, વાત આટલી જ સત્ય નથી, મરેલા માણસની જ કિંમત કરવાની પરંપરા છે.

માણસ જીવિત સદ્ગુરુ પાસે જવાનું ટાળે છે. કોઈક વાર મન ખેંચાય તો પણ કોઈ ને કોઈ બહાનું આગળ ધરીને પાછો વળી જાય છે. કારણ કે જીવંત સદ્ગુરુ તમારી બધી હામાં હા ભાણે, તમારા પ્રશ્નોના મનગમતા જ જવાબો આપે એ શક્ય જ નથી. જીવંત સદ્ગુરુ તો ઠમઠોરે, હંઠોળે, તમારા બાહ્ય વર્તનને જ નહીં, અંદરથીયે તમને બદલી નાખે. આ બધું જ મન જાણતું હોય છે અને એટલે જ જે જીવિત સદ્ગુરુ પાસે ક્યારેક જવાનું જે ટાળ્યું હોય છે, તેની સમાધિ પછી પથ્થરની મૂર્તિ પાસે નિયમિત જતો થાય છે.

વાત આટલી જ નથી, કંઈક જન્મોના રોગ, મનરૂપે મળેલા હોય છે અને આ મન સારા કામમાં સો વિઘ્નો મૂકતું હોય છે.

જળ જેવું કેં ભીતર...

ગાગરમાં નાખો તો ગાગર, ખોબે ખોબા જેવું,
તરત એ જ આકાર ધરી લે, હોય પાત્ર જે એવું,
એક જ બસ આદર્શ, હંમેશાં રહેવું તરલ નિરંતર...

જળ જેવું કેં ભીતર...

કોઈ જીદ-હઠ નહીં જરાયે, રહેવું સઘળે રાજ,
અનંત આકારો લેવાની, ક્ષમતા ને તૈયારી,
અંતહીન એક રહે તરલતા, સ્વભાવ નામે અંદર...

જળ જેવું કેં ભીતર...

પાણીની એક વિશેષતા છે, એ જેમાં પડે છે તેવા આકારનું બની જાય છે. પાણી પોતે કોઈ જીદ નથી કરતું કે ના, હું ગોળ વાસણમાં નહીં રહું. હું ચોરસ વાસણમાં નહીં પડું. એ તો જેમ રાખો એમ રહે છે. એ પાણીને જાતજાતનાં આકારોવાળા પાત્રમાં વારંવાર બદલ્યા કરો તો એ બદલાવા તૈયાર હોય છે. જે વિશેષતા આ પાણીની છે એ જ વિશેષતા ધરાવતી, એવી જ તરલતા ધરાવતી એક વસ્તુ આપણી અંદર છે અને તેનું નામ છે સ્વભાવ. આ સ્વભાવને આપણે કેવો જડ બનાવી દીધો છે? ભક્તિ એ ફરી પાછા પાણી થવાની પ્રક્રિયા છે.

શ્રદ્ધાનો એક છોડ ઉછેરું છું આંગણમાં...

લોકો રોજ વળીને ટોળે પૂછે, ‘આ શું સૂઝયું?
‘મરી ગયા’તા અમે? કોઈને કેમ કશું ના પૂછ્યું?’
આંસુ વિના કશું નથી સૂઝતું કારણમાં...

શ્રદ્ધાનો એક છોડ ઉછેરું છું આંગણમાં...

જેવાં મૂળ જશે ચોંટી, એ વૃક્ષ પછી થઈ જાશે,
ડાળે ડાળે, ફૂલે ફૂલે, પરભુ ડીંચકા ખાશે,
કેટકેટલા જન્મો નીંદુ, નીંદામણમાં...

શ્રદ્ધાનો એક છોડ ઉછેરું છું આંગણમાં...

તમે કોઈ ખોટા રસ્તે કે ખરાબ કામ કરતા હશો તો તમને કોઈ રોકવા નહીં આવે. દારૂ પીનારને સમાજમાં કોઈ અટકાવતું નથી. ઊલટું દારૂ પીનારાનું તો એક ગ્રૂપ બની જાય છે, પણ જેવા તમે સદ્કાર્ય કે ભક્તિ કરવા તરફ વળો છો કે તરત લોકો ટોકવાનું, શિખામણ આપવાનું, મજાક-મશ્કરી કરવાનું શરૂ કરી દે છે.

વર્ષો પહેલાં રૂદ્રાક્ષની માળા પહેરી અને આવું જ કંઈક બન્યું. મળવા આવનારા મિત્રો, સગાંવહાલાઓ સૌ મહેણાંટોણાં મારવા લાગ્યા, મજાક કરવા લાગ્યા. ખરો ભગત બની ગયો છે. આમ મંતર-તંતરના રવાડે ના ચઢાય. તું તો ડાહ્યો છે. આપણે તો સંસારમાં રહેવાનું છે. તને આ શું સૂઝયું? આવું કહેવા લાગ્યા. વળી કોઈ વડીલો તો એમ પણ કહેતા કે અલ્યા, કોઈને પૂછવું હતું તો ખરું! અમે મરી ગયા છીએ? આ બધી શું માળાઓ અને પૂજાઓ કર્યા કરે છે? હું કોને કહું કે હું એક શ્રદ્ધાનો છોડ ઉછેરી રહ્યો છું. તેમના પ્રશ્નોના જવાબમાં આંસુ સિવાય કશું જ સૂઝતું નહીં.

ધર્મના માર્ગે આગળ વધનાર દરેકની કદાચ આ જ દશા શરૂઆતમાં હોય છે, પણ હું જાણું છું કે આ શ્રદ્ધાનો છોડ ચોંટી જશે, મોટું વૃક્ષ થઈ જશે પછી એની પ્રત્યેક ડાળે ભગવાન ડીંચકા ખાવા આવવાના છે. અત્યારે જે વિઘ્નો નડે છે એ વિઘ્નો તો પાછલા જન્મનાં કર્મો હોય છે અને એ વિઘ્નોનું નીંદામણ કરી લીધા પછી નરસિંહ મહેતા કહે છે તેવા થઈ જવાય છે.

‘ભણે નરસૈંયો તેનું દરશન કરતાં કુળ ઇકોતેર તાર્યા રે...’

સોનું જાણે પડ્યું આગમાં, એમ અમે સંસારે જી...

આગ તપાવે, શુદ્ધ બનાવે અને કરાવે સાચું મૂલ,
દુનિયા તો ઈશ્વરની કરુણા, નિંદા કરવી મોટી ભૂલ,
શી રીતે શિખાત પ્રગટવું, આ ઊંડા અંધારે જી...

સોનું જાણે પડ્યું આગમાં, એમ અમે સંસારે જી...

ઘાટ બધાયે ગયા ઓગળી, હવે થયા સો ટચના જી,
તપ્યા એટલું... ઘડતર ને જડતરની જાણી રચના જી,
આમ અટૂલા, આમ ભીડમાં, ઊભા સૌની હારે જી...

સોનું જાણે પડ્યું આગમાં, એમ અમે સંસારે જી...

સોનાની જ કસોટી થાય છે એ વાત સાચી છે. સંસારમાં કસોટી થતી હોય એમ લાગે ત્યારે આ સંસારીઓની કે સંસારની નિંદા ન કરવી. નિંદા કરવી એ બહુ મોટી ભૂલ છે. આ દુનિયા તો ઈશ્વરની કરુણા છે. દુનિયાના તપને લીધે જ આપણે આપણું સાચું મૂલ જાણી શકીએ છીએ. ભક્તિ કરનારે તો સો ટચના થવા માટે બધાયે ઘાટ ઓગળી નાખવાના છે અને ત્યારે જ આ ઊંડા અંધારેથી કઈ રીતે પરમ તેજે જવાય છે તેનો પરિચય થાય છે.

પળપળ બદલાતા આસ્થાદન...

ફરી ડાળ પર વસંત પળભર,

જતી આવતી રહે પાનખર,

ઉપર ઉપરના ખેલ બધાએ, ઉપર ઉપરનાં આ પરિવર્તન...

પળપળ બદલાતા આસ્થાદાન...

સઘળું બદલાતું કેં બાહર,

પૂર્ણ-અચલ ઊભું કેં ભીતર,

એ જ એ જ ઉદ્ભવિંદુ છે, જ્યાંથી આ છલકાતું ચેતન...

પળપળ બદલાતા આસ્થાદાન...

બધું જ વારંવાર બદલાયા કરે છે. હમણાં જ વસંત આવી હતી, ત્યાં પાછી પાનખર બેઠી. આ શિયાળો, આ ઉનાળો, આ ચોમાસું, આ બાળપણ, આ યુવાની, આ ઘડપણ આ બધું જ ઉપર ઉપરથી બદલાયા કરે છે. અંદર અચલ એવું ચૈતન્ય આ બધું જોતું ઊભું છે. એ જ બધાનું ઉદ્ભવિંદુ છે. એ જ આપણે છીએ અને એ જાણી લીધા પછી ઉપર ઉપરનાં આ પરિવર્તનો આપણને અડતાં નથી.

દુઃખમાં થાય ન ભક્તિ સાચી...

મંદિરમાં જે કંઈ કરગરીએ, એ તો સુખને માટે,
પ્રીતમને પૂછો તો કહેશે, ઈશ્વર માથા સાટે,
ચાલીસાની ચોપડીઓમાં, કેવળ ઈચ્છાપૂર્તિ વાંચી...

દુઃખમાં થાય ન ભક્તિ સાચી...

ઈશ્વરનું લઈ નામ, હંમેશાં પોકારો છો સુખને,
ઈશ્વરનું છે કામ એટલું, દૂર કરી દે દુઃખને,
પૂજાની સોપારી જેવી, સમજણ સાવ સડેલી કાચી...

દુઃખમાં થાય ન ભક્તિ સાચી...

કહેવત છે કે દુઃખમાં સાંભર્યો રામ અને સુખમાં સાંભરે સોની, પણ ખરેખર દુઃખમાં સાચી ભક્તિ નથી થતી હોતી. માથા સાટે ઈશ્વરને મેળવવા માટેની, ઈશ્વરનાં દર્શન માટેની એ ભક્તિ નથી હોતી. એ ભક્તિ તો માત્ર સુખ માટેની જ હોય છે.

વારંવાર ઈશ્વરનું નામ લઈને જે પોકારો પાડીએ છીએ એ પોકારો ખરેખર તો ઈશ્વર માટેના નહીં, સુખ માટેના હોય છે. આપણે ઈશ્વરનું એટલું જ કામ છે કે એ આપણા દુઃખ દૂર કરી દે. ભક્તિ કરવાથી જો આપણાં દુઃખ દૂર થતાં હોય તો, ઈશ્વરનાં દર્શનની કોઈ જરૂર નથી.

ભક્તિ માટેની આપણી સમજણ એવી જ સડેલી હોય છે જેવી સડેલી સોપારીઓ. ગાંધીની દુકાને જઈ પૂજાની સોપારી આપજો એમ કહીને લાવીએ છીએ તેવી.

મૌન ધરી બેસી જા પ્યારે...
નથી શબ્દની કોઈ જરૂરત,
હૃદય મૂકી દે તું ખોલીને,
ઇંદ્રાસન-નિદ્રાસન જેવું જ,
જશે બધું બગડી બોલીને,
સ્થિર થયો તે થઈ પ્રાર્થના, કશું નથી કહેવાનું ત્યારે...
મૌન ધરી બેસી જા પ્યારે...

કઈ ભાષામાં કરું પ્રાર્થના?
અને કયા શબ્દો અતિસુંદર?
અંતરયામી સઘળું સમજે,
છોડ બધાં આ ખોટાં ચક્કર,
ભાષાને તો મનથી મતલબ, ને મન તો ઊંડા અંધારે...
મૌન ધરી બેસી જા પ્યારે...

ભગવાનને કઈ ભાષામાં પ્રાર્થના કરાય?

ગુજરાતી, હિન્દી, ઉર્દૂ, હિબ્રૂ, ઇંગ્લિશ કે સંસ્કૃત?

ખરેખર તો માત્ર મૌન ધરીને બેસવાનું છે. તેની સામે કોઈ શબ્દની જરૂર નથી. હૃદય ખોલીને તેની સામે મૂકી દેવાનું છે. ભટકતું મન જે પળે સ્થિર થયું તે જ સાચી પ્રાર્થના છે.

જ્યાં સુધી ભાષા છે ત્યાં સુધી મન છે. ભાષા એ મનનું સર્જન છે અને આપણું મન બહુ ઊંડા અંધારામાં ભટક્યા કરે છે ત્યારે એ અંતર્યામી પાસે ભાષા નહીં, ભાવની જરૂર છે.

આઘુંપાછું અંદર કેં પણ કર્યું, કે સમજો ગયા કામથી...

જવાય જંપી ભીતર, એવી કોઈ સુંદર પળે,
ઈચ્છા માળાની પણ થઈ, કે ત્યાં સઘળું ખળભળે.

શ્વાસ સિવાય કશુંયે ભીતર ભર્યું, કે સમજો ગયા કામથી...

આઘુંપાછું અંદર કેં પણ કર્યું, કે સમજો ગયા કામથી...

ગળે ઊતરી જાય અગર, જો કશું નહીં કરવાનું,
તરત આવડી જાય, એક ટપકું થઈ વિસ્તરવાનું.
સ્વર્ગ-મોક્ષની કોઈ કલ્પનામાં જઈને મન ઠર્યું,
કે સમજો ગયા કામથી...

આઘુંપાછું અંદર કેં પણ કર્યું, કે સમજો ગયા કામથી...

આંખ મીંચીને બેઠા પછી એક જ કાળજી રાખવાની છે કે કશુંય અંદર આઘુંપાછું આપણે કરી ના બેસીએ.

એવા સ્થિર-શાંત થઈ જવાનું છે. જળની જેમ જંપી જવાનું છે. જળમાં, જેમ એક નાનકડી કાંકરી પણ આખા તળાવને તરંગોથી ભરી શકે છે તેમ સાવ શાંત થઈ ગયા પછી માળાની પણ ઈચ્છા થઈ તો પણ બધું ડહોળાઈ જશે એ યાદ રાખજો. ખૂબ સુંદર દૃશ્ય હોય, ખૂબ અંદરથી શાંતિ અનુભવાતી હોય ત્યારે ચાલો, માળા કરીએ, એવીય ઈચ્છા ન કરવી. એ ભાવ પણ એક થવાની પળને ડહોળી નાખશે.

શ્વાસ સિવાય કશુંય ભીતર જવા દઈએ અને લાગે છે કે જાણે ગયા કામથી.

જે મળ્યું છે એને મેળવવા, મથામણ કર નહીં...

જે સતત વચ્ચે નડે છે, એ હટાવી જો જરી.
દૂર ને તું દૂર થાતો જા નહીં હાથે કરી.
વાત છે ખાલી થવાની, તું વધારે ભર નહીં...

મથામણ કર નહીં...

પાત્રતા છે એ જ સાચી, સાવ ખાલીખમ્મ થા,
આવડે એવા સહજ ખુલ્લા અવાજે ગીત ગા.
કોઈ ભૂલચૂકથી કે કોઈ શ્રાપથી તું ડર નહીં...

મથામણ કર નહીં...

હું શું કરું કે જેથી ભગવાનનાં દર્શન થાય? આવા પ્રશ્નો મનમાં થયા કરતા હોય છે. આ કરું તે કરું, પેલું કરું? એટલી મથામણો કરીએ છીએ કે ન પૂછો વાત, ક્યાંક વાંચ્યું, ક્યાંક સાંભળ્યું અને તરત એ બધું મનમાં ભરીને એમ કરવા મંડીએ છીએ. મનમાં એટલી વિધિઓ, એટલાં કર્મકાંડ, એટલી માન્યતાઓ ભર્યા જ કરીએ છીએ કે સાવ ભટકી જવાય છે.

ખરેખર તો ભગવાન તો મળેલો જ છે એને મેળવવા માટે કશું કરવાનું નથી, પણ આ કશું ન કરવાની વાત એક જ ઝાટકે એકદમ ગળે ઊતરે તેવી નથી. ખરેખર તો અંદરથી ખાલી થવાનું છે. મોકળા મને ગાતા શીખવાનું છે. આ ખુલ્લા થવાની અને ખાલી થવાની વાત છોડીને ભારે થવાની અને બધું ભરતા જવાની વાત જ કર્યા કરીએ અને આમ ઈશ્વરથી આવે ને આવે થતા જઈએ છીએ.

ચક્રમકના પથ્થર છે ઘરમાં, ને ઘર આખું અંધારામાં...

ચક્રમકના પથ્થરમાં તણખા, પણ એ ઓળખ કોણ કરાવે?
કોણ શીખવે? કઈ રીતે પથ્થર ઘસીએ, તો તણખા આવે,
કોણ બતાવે? એ તણખાઓ, કઈ રીતે દીવો પ્રગટાવે?
'શંકા' 'હું' પદ નડ્યાં કરે છે, ડગલે પગલે જરા જરામાં...

ચક્રમકના પથ્થર છે ઘરમાં, ને ઘર આખું અંધારામાં...

કોઈ કહે આ પથ્થરમાં અજવાળું છે, તો ગપ્પું લાગે,
પહેલા તેમાં આગ બતાવો, બુદ્ધિ આમ પ્રમાણે માગે,
અનુભવી જે, એ જ એકલો, આ આખી વિધિને જાણે.
મન મેલું તે મેલી વિદ્યા તને લાગતી ચમકારામાં...

ચક્રમકના પથ્થર છે ઘરમાં, ને ઘર આખું અંધારામાં...

બધું જ આપણી ભીતર છે અને આપણે બધું જ બહાર શોધીએ છીએ. ચક્રમકના પથ્થર ઘરમાં હોય અને છતાંય ઘર આખું અંધારામાં હોય એ કેવી વિડંબના? કેવી દુર્દશા?

કોણ ચક્રમકના પથ્થરમાં અગ્નિ, તણખા છુપાયેલા છે તેની ઓળખ કરાવે? કોણ એ પથ્થર કઈ રીતે ઘસાય એ શીખવાડે? એ તણખામાંથી દીવો કઈ રીતે પ્રગટાવાય એ કોણ બતાવે? કારણ કે એ બતાવનારનું નામ 'ગુરુ' છે અને 'ગુરુ' પાસે જવામાં ડગલે અને પગલે મનની શંકા અને અહંકાર નડ્યા કરે છે.

ગુરુ જો એમ કહે છે કે આ પથ્થરોમાં અજવાળું છે. તારામાં જ ઈશ્વર છે તો આ વાત ખોટી લાગે છે. પહેલા પથ્થરમાં આગ બતાવો. પહેલા ઈશ્વરની ઝલક બતાવો એમ સાબિતીઓ માગે છે અને આ વિધિને જાણનારો એ અજવાળું, એ ઈશ્વરની ઝલક બતાવે છે તો મેલું મન વિચારો કરે છે કે ક્યાંક આ મેલી વિદ્યા તો નહીં હોય! આ વિધિને જાણનારો અનુભવી તો એકલો જ હોય છે અને અજ્ઞાનીઓનું ટોળું હોય છે. સૌ કહે તે સાચું એ ન્યાયે વાત ગળે ઊતરતી જ નથી. જિંદગી અંધારામાં વીતી જાય છે.